

APOSTOLISCH
GENOOTSCHAP

VU VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM
IS VERDER KIJKEN

Geschiedenis van het apostolisch genootschap: de zoektocht naar de menselijke stem

Frederique Demeijer

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Persoonlijke Introductie – Wie ben ik?

Opleiding

2004-2007 (UvA & UCT)

BSc Antropologie

"The White Side of the Story"

2008-2009 (VU)

MSc Culture, Organisation & Management

"Engraved in the Wall?"

Promotieonderzoek okt 2014 – okt 2018

- Frederique Demeijer (promovenda, VU)
- Prof. Dr. H.C. Stoffels (promotor, VU)
- Prof. Dr. H.F.J. Horstmanshoff (co-promotor, Universiteit Leiden)

AG Klankbordgroep

Edwin Diersmann Carolien Gelauff-Hanzon

Wendy van der Horst Manfred Horstmanshoff

Anja Mes-Kooreman Rob Tijdeman

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Mijn naam is Frederique Demeijer en ik ben in oktober 2014 begonnen aan een promotieonderzoek aan de Vrije Universiteit. Dit onderzoek bevindt zich op het snijvlak van religiewetenschappen, antropologie en *oral history*. Mijn promotor is prof. dr. H.C. Stoffels, hoogleraar Sociologie van Kerk en Godsdienst (Vrije Universiteit) en mijn co-promotor is prof. dr. H.F.J. Horstmanshoff, emeritus hoogleraar Geschiedenis van de Antieke Geneeskunde (Universiteit Leiden). Daarnaast heb ik voor dit onderzoek een klankbordgroep in het leven geroepen. Vijf leden hiervan zijn lid van het Apostolisch Genootschap, nl.: Carolien Gelauff-Hanzon, Manfred Horstmanshoff, Wendy van der Horst, Anja Mes-Kooreman en Rob Tijdeman, en één lid van deze klankbordgroep, Edwin Diersmann, is lid van de Nieuw-Apostolische Kerk. Het onderzoek wordt gefinancierd door het bestuur van het Apostolisch Genootschap en de faculteit der Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit.

1. Introductie onderzoek

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Het Apostolisch Genootschap

APOSTOLISCH
GENOOTSCHAP

- Grootste vrijzinnige geloofsgemeenschap NL
- +/- 15.000 leden en 72 gemeenschappen

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Het centrale onderwerp van dit onderzoek is het Apostolisch Genootschap. Dit genootschap kent een lange voorgeschiedenis¹. Sinds de oprichting in 1951 is er veel veranderd. Deze veranderingen zijn heel divers; van organisatorisch en bestuurlijk tot geloofsleer en Godsbeeld. Als antropologe richt ik mij niet zozeer op de 'feitelijke' geschiedenis van het Apostolisch Genootschap, maar op hoe de leden van dit genootschap de geschiedenis beleefd hebben. Wat zijn de verhalen achter de verschillende historische gebeurtenissen? Hoe heeft men de veranderingen ervaren? Vandaag de dag brengen we veel minder tijd door in het gebouw in vergelijking met een paar decennia geleden. Betekent dat dan ook dat

¹ Zie: Brand, Berry. *Nieuw licht op oude wegen. De wegen die de apostolische beweging volgde vanaf de oorsprong (circa 1830) tot Het Apostolisch Genootschap anno 2011*. Delft: Uitgeverij Eburon, 2013.

het Apostolisch Genootschap een minder prominente plek inneemt in de belevingswereld van de apostolischen²? Oftewel: in hoeverre is de geloofsbeleving ook daadwerkelijk veranderd?

Oral history

Alessandro Portelli (1981):

[Oral histories] “tell us not just what people did, but what they wanted to do, what they believed they were doing, what they now think they did”

Bron: Portelli (1981: 100) in Freund, A. (2009). *Oral history as process-generated data. Historical Social Research*, 34(1), 22–48. pp 23).

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Oral history

Alessandro Portelli (1981):

‘Wrong’ tales [...] are so very valuable” because “errors, inventions, and myths lead us through, and beyond facts to their meanings,” i.e. to the teller’s interests, dreams, and desires.

Bron: Portelli (1991: 2) in Freund, A. (2009). pp. 43-44 *Oral history as process-generated data. Historical Social Research*, 34(1), 22–48. pp 23).

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Om goed op deze en andere vragen in te kunnen gaan maak ik gebruik van oral history. De grondlegger van de oral history zoals we het vandaag de dag kennen is de Italiaan Alessandro Portelli. Hij verlegde de focus van oral history, die voorheen gericht was op de accuraatheid van iemands verhaal, naar de betekenis van het verhaal en naar de werking van het menselijk geheugen. Zodoende, zegt Portelli, zijn ‘incorrecte’ verhalen, waarbij mensen gebeurtenissen door elkaar

² In het vervolg van dit artikel versta ik onder ‘apostolischen’ leden van het Apostolisch Genootschap.

heen halen of helemaal vergeten zijn, ook zeer interessant. Deze vertellen ons namelijk iets over hoe men zich herinnert en waarom sommige dingen wel en andere dingen niet onthouden worden. Oral history richt zich daarmee ook op hoe we over ons leven praten: doen we dit in breuklijnen of zien we het juist als een geheel?

Generatietheorie Becker

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Verskillende sociale generaties

Becker's Generatietheorie

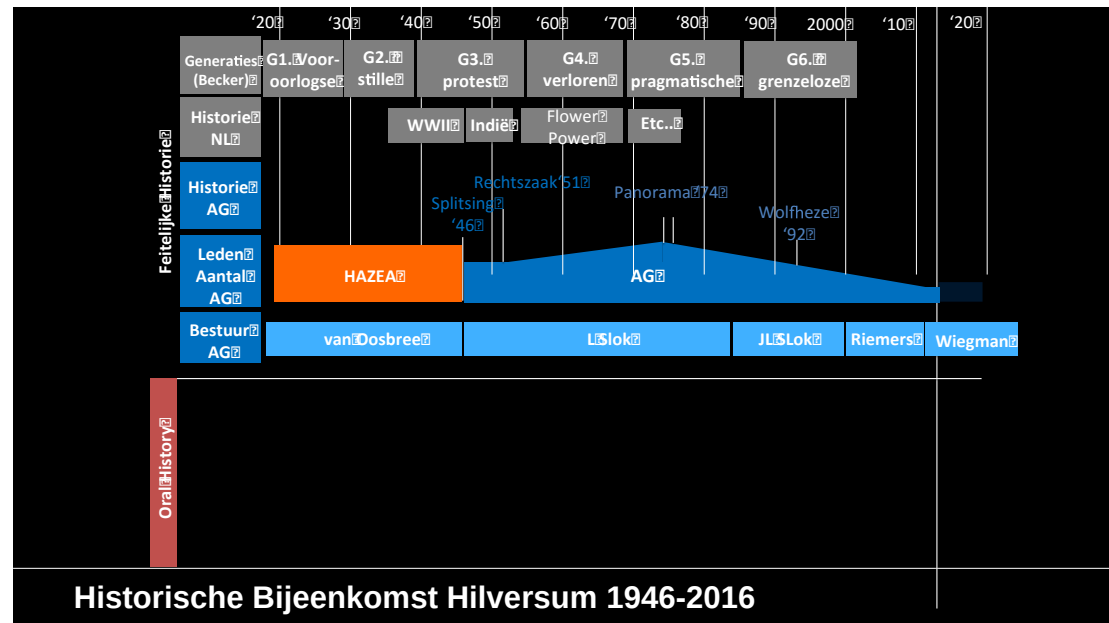
- de Vooroorlogse generatie (1910-1930);
- de Stille generatie (1930-1945);
- de Protest generatie (1945-1955);
- de Verloren generatie (1955-1970);
- de Pragmatische generatie (1970-1985); en
- de Grenzeloze generatie (geboren vanaf 1985)

Bron: Becker, H. (1997). Discontinuous Change and Research on Generations

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Naast de oral history-benadering maak ik voor dit onderzoek ook gebruik van het sociologische concept generatietheorie, dat uitgaat van verschillende sociale generaties. Een sociale generatie is een groep mensen die in dezelfde periode geboren is en dus dezelfde gebeurtenissen hebben meegemaakt. Hierbij is de formatieve periode, oftewel datgene wat men meemaakt tijdens de puberteit en adolescentie, van grote invloed op hoe men tegen de wereld aankijkt. De Nederlandse socioloog Henk Becker heeft het vooral over trendbreuken, zoals oorlogen of economische crises die leiden tot verschillende waardeoriëntaties.

De telefoons in het bovenste illustratieve plaatje kun je in dit onderzoek vervangen door het Apostolisch Genootschap. Hoe kijken de verschillende sociale generaties hiertegen aan en hoe is dit beeld beïnvloed door de tijd waarin deze opgroeiden? Voor dit onderzoek gebruik ik de zes sociale generaties zoals hierboven gedefinieerd door Becker.

Ondanks dat ik me in dit onderzoek voornamelijk richt op orale geschiedenis, is het belangrijk om te vermelden dat deze zeker niet losstaat van reguliere geschiedschrijving. Deze dient als decor of context waartegen de verschillende uitspraken van geïnterviewden gehouden kunnen worden. In dit overzicht heb ik dat getracht in beeld te brengen door de 'feitelijke geschiedenis' boven de horizontale streep weer te geven en hieronder de orale geschiedenis te plaatsen. Helemaal bovenaan in dit overzicht zijn de verschillende sociale generaties weergegeven. Zoals Becker zegt, "kennis over het patroon van generaties [geeft] elk van ons de mogelijkheid om zijn of haar eigen levensloop tegen de achtergrond van algemene maatschappelijke ontwikkelingen te bezien"³. Zo worden in dit onderzoek zowel de sociale generaties als de orale geschiedenis aan de algemene maatschappelijke ontwikkelingen en gebeurtenissen gekoppeld.

³ Zie: Becker, Henk. *Generaties en hun kansen*. Amsterdam: Meulenhoff, 1992. pp. 9.

2. Resultaten pilot study

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Twee belangrijke bevindingen

1. Elke generatie spreekt op eigen wijze over thema's als 'stille revolutie', 'afname van transcendentie' en 'het specifieke van het Apostolisch Genootschap'
2. Men relateert algemene maatschappelijke ontwikkelingen aan ontwikkelingen binnen het Apostolisch Genootschap

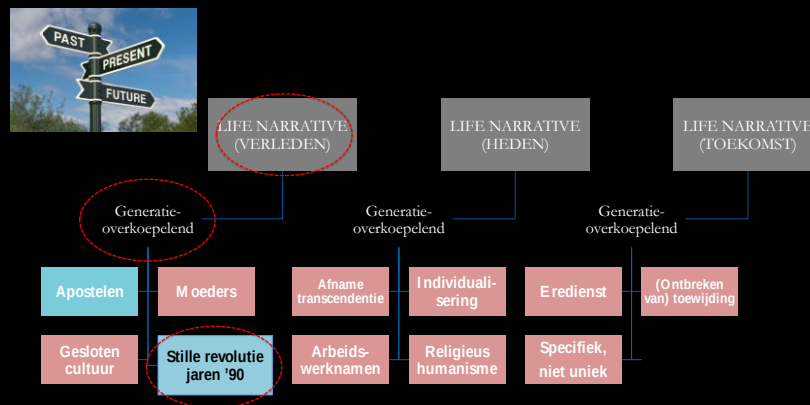
Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Om te voorkomen dat ik met teveel vooronderstellingen interviews zou gaan afnemen, heb ik eerst een zogeheten *pilot study* uitgevoerd waarbij ik één persoon per sociale generatie interviewde. Uit deze interviews kwamen een paar belangrijke bevindingen naar voren waarvan ik er twee zal uitlichten.

1. Ten eerste konden we concluderen dat er meerdere generatieoverkoepelende thema's naar voren kwamen.
2. Ten tweede relateerden de geïnterviewden de verschillende gebeurtenissen binnen het Apostolisch Genootschap die ze aanhaalden veelal aan algemene maatschappelijke ontwikkelingen.

Van deze beide bevindingen zal ik voorbeelden geven.

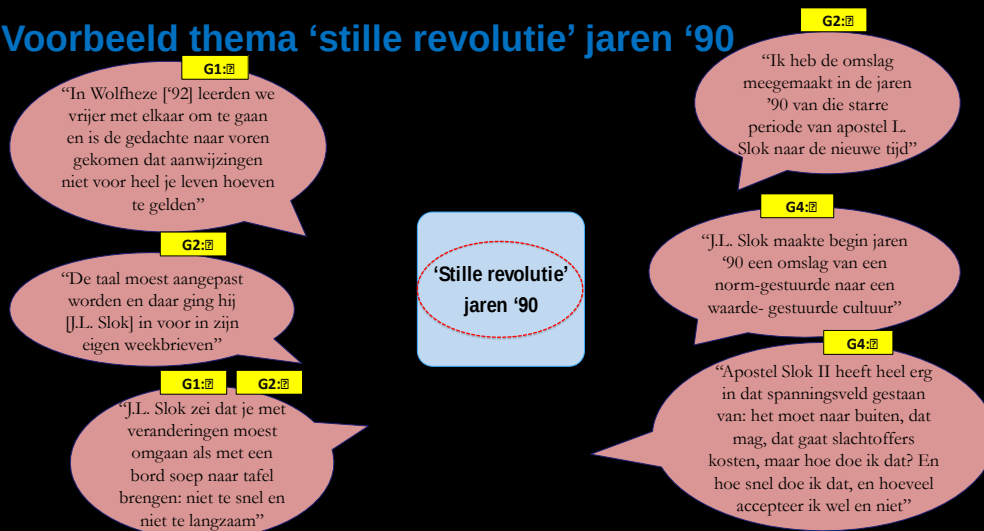
Voorbeeld van generatieoverkoepeld thema

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

De interviews kunnen ook wel chronologisch opgedeeld worden in verleden, heden en toekomst (zie de grijze blokjes). Hier noem ik een voorbeeld van zo'n generatieoverkoepelend thema uit het verleden, namelijk de 'stille revolutie' van de jaren 90.

Voorbeeld thema 'stille revolutie' jaren '90

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

Uitspraken in bovenstaande slide:

Geïnterviewde 1: "In Wolfheze [1992] leerden we vrijer met elkaar om te gaan en is de gedachte naar voren gekomen dat een aanwijzing⁴ niet voor heel je leven hoeft te gelden."

⁴ Opdracht van de apostel een (onbezoldigde) functie als geestelijk verzorger te vervullen.

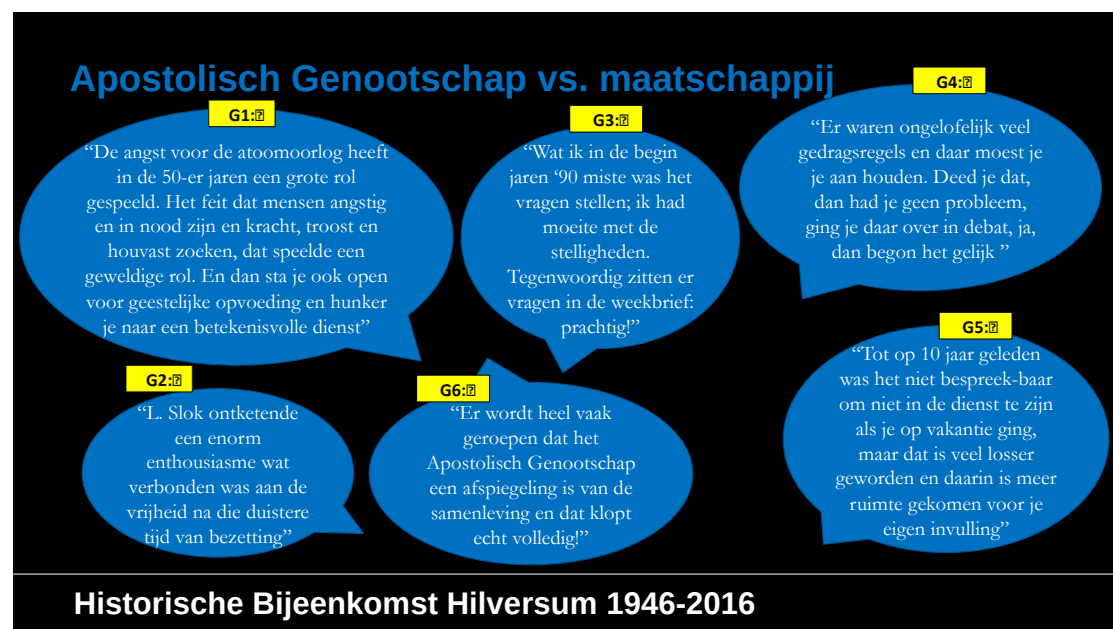
Geïnterviewde 2: “Ik heb de omslag meegemaakt in de jaren 90 van die starre periode van apostel L. Slok naar de nieuwe tijd”.

Geïnterviewde 2: “De taal moest aangepast worden en daar ging hij [J.L. Slok] in voor in zijn eigen weekbrieven”.

Geïnterviewde 4: “J.L. Slok maakte begin jaren 90 een omslag van een norm-gestuurde naar een waarde-gestuurde cultuur”

Geïnterviewde 4: “Apostel Slok II heeft heel erg in dat spanningsveld gestaan van: het moet naar buiten, dat mag, dat gaat slachtoffers kosten, maar hoe doe ik dat? En hoe snel doe ik dat, en hoeveel accepteer ik wel en niet”

Geïnterviewde 1 & Geïnterviewde 2: “J.L. Slok zei dat je met veranderingen moest omgaan als met een bord soep naar tafel brengen: niet te snel en niet te langzaam”

De tweede belangrijke bevinding dat men de verschillende gebeurtenissen binnen het Apostolisch Genootschap aan algemene maatschappelijke ontwikkelingen koppelde, wordt geïllustreerd door bovenstaande slide:

Uitspraken in bovenstaande slide:

Geïnterviewde 1: “De angst voor de atoomoorlog heeft in de 50-er jaren een grote rol gespeeld. Het feit dat mensen angstig en in nood zijn en kracht, troost en houvast zoeken, dat speelde een geweldige rol. En dan sta je ook open voor geestelijke opvoeding en hunker je naar een betekenisvolle dienst”.

Geïnterviewde 2: “L. Slok ontketende een enorm enthousiasme wat verbonden was aan de vrijheid na die duistere tijd van bezetting”.

Geïnterviewde 3: “Wat ik in de begin jaren 90 miste was het vragen stellen; ik had moeite met de stellingen. Tegenwoordig zitten er vragen in de weekbrief: prachtig!”

Geïnterviewde 4: “Er waren ongelofelijk veel gedragsregels en daar moest je je aan houden. Deed je dat, dan had je geen probleem, ging je daar over in debat, ja, dan begon het gelijk”.

Geïnterviewde 5: “Tot op 10 jaar geleden was het niet bespreekbaar om niet in de dienst te zijn als je op vakantie ging, maar dat is veel losser geworden en daarin is meer ruimte gekomen voor je eigen invulling”.

Geïnterviewde 6: “Er wordt heel vaak geroepen dat het Apostolisch Genootschap een afspiegeling is van de samenleving en dat klopt echt volledig!”

Dit zijn uiteraard maar een paar voorbeelden van de verschillende uitspraken die er gedaan zijn. Deze bovengenoemde twee en andere bevindingen die gedaan zijn naar aanleiding van de pilot study zijn beschreven in een wetenschappelijk artikel dat onlangs is ingediend bij de *Journal of Contemporary Religion*. Hopelijk zal dit artikel binnenkort gepubliceerd worden en kunt u daar meer gedetailleerd lezen over de verschillende bevindingen en de hierboven kort aangehaalde theorieën.

De hierboven aangehaalde generatietheorie is echter slechts een onderdeel van dit onderzoek. De rijke data die de interviews opleveren⁵ kunnen vanuit verschillende invalshoeken bekeken worden. Zo zal een vervolgartikel zich meer

⁵ Het letterlijk uittypen van de interviews is een boeiende maar tijdrovende klus. Momenteel ben ik nog op zoek naar vrijwilligers die mij zouden willen helpen met het uittypen van de audiobestanden van de interviews. Mocht u een vlotte typer zijn en interesse hebben in het onderzoek, zou u dan contact met mij op willen nemen? F.a.demeijer@vu.nl.

specifiek richten op oral history en hoe men zich herinnert, waarin ook gekeken zal worden naar de verschillen en overeenkomsten in geloofsbeleving en hoe dit over de tijd veranderd is of juist gelijk is gebleven.

Mocht u meer willen lezen over mijn onderzoek of op de hoogte willen blijven, dan kunt u mijn persoonlijke pagina van de Vrije Universiteit bezoeken⁶.

Bedankt voor uw aandacht!

Frederique Demeijer

© 2016 J.H. Van Oosbreelezing

Historische Bijeenkomst Hilversum 1946-2016

⁶<http://www.godgeleerdheid.vu.nl/nl/over-de-faculteit/medewerkers/wetenschappelijk-personeel-a-f/demeijer.aspx>

Frederique Demeijer is in oktober 2014 begonnen aan een vierjarig promotieonderzoek aan de Vrije Universiteit Amsterdam bij de faculteit der godgeleerdheid in de afdeling Beliefs & Practices (geleefd geloof, pluraliteit en identiteit). Ze studeerde culturele antropologie aan de Universiteit van Amsterdam en aan de University of Cape Town en studeerde cum laude af aan de master Culture, Organization and Management aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Email: f.a.demeijer@vu.nl